

Latviešu valodas
aģentūra

PRASMES MĀCĪTIES

Gan katra atsevišķa indivīda panākumus dzīvē, gan sabiedrības attīstību nosaka kā mācīšanās, tā arī mācīšanās kvalitāte. Skolēniem, kuriem labi veicas mācīšanās, piemīt ne vien plašas zināšanas, bet arī prasmes mācīties. Mūsdienų pasaulē ir diezgan sarežģīti gan nodot iepriekšējās paaudzes zināšanas, gan paredzēt, kādas zināšanas būs nepieciešamas nākotnē. Tāpēc līdztekus jaunām zināšanām būtiski ir apzināties, cik nozīmīgi ir daudzveidīgi mācīšanās instrumenti, kā tos apgūt un izmantot. Mācīties, kā mācīties, un saprast, kas palīdz mācīties, arī ir mācību procesa rezultāts, kas vērsts uz nākotnē nepieciešamo zināšanu un prasmju apguvi un ilgtspēju.

ATBALSTS LATVIEŠU
VALODAS MĀCĪŠANĀ

1. attēls. Bukletu tēmu loks

2. attēls. Pētījuma konceptuālais modelis

ANKETĒŠANA	Kvantitatīvā pieeja Skolotāju un skolēnu uzskati: kas, kā un kāpēc jā mācās, apgūstot latviešu valodu.
FOKUSGRUPU DISKUSIJAS	Metakognitīvā diskursa pieeja Skolotāju un skolēnu pieredzes stāsti par mācību procesu; refleksijas, kas veicina un kas kavē valodas apguvi.
STUNDU VĒROJUMI	Kontekstuālā pieeja Klases mācību vide, mācību procesa stiprās un vājās puses.

PRASMES MĀCĪTIES

Atbildes uz anketas jautājumiem liecina, ka skolotāji (74,5 %) un skolēni (80 %) ir vienprātīgi, ka valodu var iemācīties labāk tad, ja valodas apguvējs pats regulē savu mācīšanos. Sekmīgā pašvadītā mācību procesā pieaug arī skolēnu motivācija mācīties.

Savukārt fokusgrupu diskusijās atklājas pretrunīga skolotāju attieksme pret šo prasmju apguvi un dažāda skolēnu pieredze klasē. Skolēni ļoti augstu novērtē skolotājus, kuri mācību procesā ne tikai sniedz zināšanas, bet arī palīdz zināšanu apguves procesā domāt par to, kā labāk mācīties (piemēram, kādus algoritmus var apgūt, lai iegaumētu, kur jāliek pieturzīmes). Taču skolēni ir neapmierināti, ka bieži jā mācās mehāniski, uz jautājumu „Kāpēc?” saņemot skolotāju atbildi „Tā vajag”. Daudziem skolēniem neprasme mācīties ir pamats motivācijas trūkumam, jo viņi diemžēl nesaprot, ko mācās un kāpēc mācās. Fokusgrupu intervijās skolēni atklāj, ka bieži paši cenšas atrast atbildes uz jautājumu „Kāpēc es nevaru iemācīties?”, mēģina izmantot dažādus paņēmienus, piemēram, pilnveidot vārdu krājumu, izprast un atcerēties kādu likumību, kā organizēt savu mācīšanās procesu, lai tas būtu efektīvs u. tml. Tas liecina, ka skolā par šiem jautājumiem tiek runāts maz.

Mācīšanās prasmju attīstības kontekstā skolēni iesaka vairāk uzmanības pievērst mājasdarbu jēgai, kā arī to analīzei un darīt to padziļināti klasē, skaidrojot neskaidro, domājot, kā labāk saprast un iegaumēt uzdotu.

Mācību stundās var vērot, ka daudzi skolēni diezgan labi prot vadīt savu mācību procesu: viņi meklē un sameklē informāciju, ātri un jēgpilni to apkopo un analītiski izvērtē, formulē sasniedzamo rezultātu, apspriež, ko ir iemācījušies, patstāvīgi veido sev piemērotas atgādnas mācību saturu apguvei un veic nelielus lingvistiskus pētījumus. Stundu vērotājiem rodas pārliecība, ka skolēni to dara arī ikdienā. Taču var novērot, ka ir arī skolēni, kuri neveic paredzētos mācību uzdevumus (19 no 46 stundām), jo nespēj organizēt savu darbību stundā, strādā ļoti lēni vai nestrādā vispār. Lielākajā daļā gadījumu skolotāji cenšas motivēt skolēnus darbam, bet ir arī gadījumi, ka skolotāji nereaģē vai reaģē ar frāzi „Strādājiet!”, nemēģinot uzzināt, kāpēc darbs neveicas, vai sniegt individuālu atbalstu. Pavisam maz ir sarunu par dažāda veida stratēģijām latviešu valodas apguvē: kādus paņēmienus, piemēram, izmantot lasot, klausoties, uzstājoties, rakstot, apgūstot jaunus vārdus, darbojoties ar kļūdām u. tml. Kopumā jāsecina, ka skolotāji reaģē uz skolēnu prasmi vai neprasmi mācīties, bet, plānojot mācību stundu, apzināti šāds temats netiek paredzēts.

KĀ SEKMĒT MĀCĪŠANĀS PRASMJU APGUVI?

- Plānojot mācību procesu, domājiet ne tikai par latviešu valodas mācību saturu, bet arī par mācīšanās prasmju pilnveidi, atvēliet laiku sarunām par mācīšanos (tostarp laika plānojumu), kuras ir tikpat nozīmīgas kā mācību saturs.
- Mācību saturā iekļaujiet jautājumu: kā lasīt/klausīties/skatīties, lai saprastu un atcerētos. Iekļaujiet tematu par atcerēšanās paņēmieniem, vizualizāciju, asociāciju radīšanu u. tml.
- Plānojiet un veltiet laiku atgriezeniskajai saitei ne tikai temata vai konkrētās mācību stundas izvērtēšanai, bet arī pēc katras nozīmīgas mācību darbības beigām; biežāk jautājiet skolēniem, kāpēc viņi mācās, kā viņi nesaprot, kā varētu palīdzēt, lai saprastu, ko viņi ir paveikuši, kas bija grūti un kas bija viegli, ko viņi nākamreiz darītu citādi..
- Dodiet iespēju/laiku skolēniem pašiem apjēgt kādu valodas vienību, jautājumu, tematu, raksturot to, apkopot nosacījumus, raksturīgākās pazīmes utt., secināt – vadīt skolēnu patstāvīgu mācīšanos vai palīdzēt mācīties, kā mācīties.
- Sekmējiet mācību darbības pieredzes apmaiņu starp skolēniem.
- Uzdodiet jēgpilnus un diferencētus mājasdarbus, kuros skolēni izmantotu savu pieredzi veikt līdzīgus uzdevumus vai arī rastu jaunus risinājumus. Pirms mājasdarba uzdošanas formulējiet sev un arī skolēniem, kāpēc ir svarīgi to pildīt: kādas prasmes (tostarp caurviju) skolēni apgūs vai nostiprinās. Ieplānojiet laiku sniegt atgriezenisko saiti par izpildītajiem mājasdarbiem.
- Diferencējiet mācību uzdevumu saturu, apjomu, veidu, kā tos pildīt. Biežāk piedāvājiet skolēniem izvēles iespējas to veikšanā, dažkārt ierosinot arī sarunu par izvēles pamatojumu. Tādā veidā skolēni mācīsies apzināties savus individuālos mērķus latviešu valodas apgūvē.
- Ja ir iespējams, ieplānojiet sarunu ar vecākiem par to, kā viņi var palīdzēt bērniem iemācīties mācīties: veidot dienas režīmu, laikus iet gulēt, iekārtot mācību vietu, stiprināt pašpārliecību, samazināt stresu, reflektēt ne tikai par atzīmēm, bet vairāk par to, kas padodas, interesē, kas ne un ko var darīt, lai veicinātu interesi, izpratni un samazinātu grūtības un neveiksmes.

“

Un latviešu valodas stundās skolotāja cenšas veidot kaut kādas asociācijas, lai mums to visu vieglāk būtu atcerēties. Bet man jebkurā gadījumā visgrūtāk latviešu valodā ir tieši ar komatiem, jo es daudz kur nesaprotu, kāpēc viņi tur ir jāliek.

(LAT1 skolēns, Rēzekne)

”

“

Manuprāt, tas ir ļoti svarīgi, ka tēmas biežāk tiek izrunātas, nevis tikai pierakstītas ķeksišā pēc, ka viņas ir pierakstītas, bet tiek izrunāts ar skolotāju, kā tas man notiek, ka tiek attīstītas šīs runāšanas un izvērtēšanas spējas, ne tikai rakstīšanas, ka liek komatus. Man arī patīk, ka mums atļauj strādāt arī patstāvīgi, nav tā, ka norāda un vienmēr pasaka priekšā, bet mēs, piemēram, aizpildām tās pašas lapas, kas gan īsti nepatīk, bet pēc tam pārbaudām, par to netiek ielikta atzīme, tu vienkārši pārbaudi savas zināšanas.

(LAT1 skolēns, Liepāja)

”

“

Vēl palīdz tas, ka skolotāja dod iespēju sagatavoties pirms rakstīšanas. Ievadu uzrakstām, un tad viņa pārbauda, uz pareizo domu ievirza. Palīdz arī tas, ka mēs lasām literatūru un kopā visi izspriežam, izrunājam. Ir vērts to darīt, jo man ir grūti lasīt grāmatas, piemēram, poēziju vai ko citu. Skolotājs palīdz man saprast domu, un tas man ļoti palīdz.

(LAT1 skolēns, Rēzekne)

”

“

Jā, viņi tur dažreiz pukojas, ka nesaprotu, ka nevaru kaut kādu lietu iemācīties, pat labi bērni, bet viņiem tomēr ir tā pozitīvā noskaņa, ka tā valoda būs vajadzīga.

(LAT2 skolotāja, Daugavpils)

”

Latviešu valodas aģentūras projektā „Attieksme pret latviešu valodu un tās mācību procesu” (2017–2020) ir izstrādāti 15 bukleti. Projekta mērķis bija noskaidrot skolēnu un skolotāju attieksmi pret latviešu valodas mācīšanos/mācīšanu un faktoros, kas ietekmē šo attieksmi. Pētījuma konceptuālo modeli skatīt 2. attēlā.

KĀ ŠIE MATERIĀLI IR IZSTRĀDĀTI?

Bukletos ir atspoguļots projekta rezultātu kopsavilkums. Dati ir iegūti trijos veidos:

- 1 anketējot 333 skolēnus no 8. klases līdz 12. klasei (LAT1 un LAT2) un 65 latviešu valodas skolotājus 14 skolās sešās pilsētās visos Latvijas reģionos;
- 2 astoņās fokusgrupu diskusijās četrās pilsētās (Rīgā, Daugavpilī, Rēzeknē, Liepājā) LAT1 un LAT2 skolās;
- 3 46 LAT1 un LAT2 mācību stundu vērojumos sešās Latvijas pilsētās (Rīgā, Daugavpilī, Rēzeknē, Liepājā, Valmierā, Jelgavā).

PAR KĀDĀM TĒMĀM IR ŠIE BUKLETI?

Bukleti ir par valodas mācīšanos un aptver četrus tematiskos lokus – jautājumus, kas ir saistīti ar skolēnu, ar mācību stundu, ar skolu un ar kontekstu kopumā. Pilns tēmu loks ir ilustrēts 1. attēlā.

KUR VAR IEGŪT VAIRĀK INFORMĀCIJAS PAR PĒTĪJUMU?

Informāciju par pētījumu var iegūt Latviešu valodas aģentūras tīmekļvietnē

<https://valoda.lv/petijumi/sociolingvistika/>

vai sazinoties ar pētījuma un šo bukletu autoriem:

- ✉ sanita.lazdina@rta.lv
- ✉ gunta.klava@valoda.lv
- ✉ vineta.vaivade@valoda.lv
- ✉ solvita.poseiko@gmail.com
- ✉ mikelis.grivins@gmail.com